

Hárman 63-ból

Antológia van sokféle. Vannak „Hetek”, vannak „Kilencek”, akiknél a nemzedéki hovatarozás, a világkép rokonsága, a költői szándék, a barátság és a közös művészi-társadalmi célok jelenthetnek összetartó erőt. Vagy említhetjük négy pécsi szerző hajdani kötetét, a *Fél korsó hiányt*, amely ugyancsak fölmutatta az érintkezési pontokat. Persze vannak antológiák, amelyekben hiába keressük az imént felsoroltakat. Egyfajta „felvonulás” mindegyik, miként pl. Fejér megyében (és nyilván másutt is) megjelentek még a létező szocializmusban ilyesfajta összeállítások. Változó színben és színvonalon.

És most, ugyancsak a megnevezett megyében, annak is Székesfehérvár nevű székhelyén összeállt három, 1963-ban született szerző, hogy kifejezze: nemcsak a születési évszám hozta őket össze, hanem valami más is. Van közöttük szellemi rokonság, ám jóval több a különbség. Mégis: egy tudatosan szerkesztett, jeles értékeket hordozó kötet a 63 c. antológia. Szerzői: *Németh J. Attila, László Zsolt és Heiter Tamás*, akiknek műveit illusztrálja egy, bár 1958-ban született, de szellemileg hozzájuk közelálló képzőművész, *Revák István*.

Három külön egyéniség, egy platformon. N. J. A. és László Zsolt versekkel, Heiter Tamás pedig versekkel és két novellával. Az előszóíró *Román Károly* szerint: „Szerencsére ennek a könyvnek a szerzői, bár következetesen képviselik saját meggyőződésüket, nem tetszelegnek az abszolút igazság tőgájában, és igen sokszor ironikusan beszélnek önmagukról is.” Igaza van a jeles tanárnak és irodalmárnak, valóban nem jellemzi szerzőinket az ilyesfajta tetszelgés. Jellemzi viszont mindhármójukat az önbizalom és az önismeret, az önelemzés hajlama. Más és más módon, hiszen pl. az ironia Németh J. Attilánál a legerősebb, ez inkább Heiterrel rokonítja. László Zsolt nyelvezete, stílusa súlyosabb, több benne a tragikus elem. A Takács Imre-i életmű szép folytatása.

Németh J. Attila verseinek fő jellemzői a nyelvi játék, az ironia, a könnyedségre törekvés. A foglalkozását

tekintve ügyvéd szerző bölcsen fölülemelkedik a valóságon, és a bírált jelenségektől megpróbál távolságot tartani. Itt-ott úgy érezzük, kissé túl is játsza szerepét. Jellemzi a formai biztonságot és az erőteljes egó sok megnyilvánulása. Román Károly hangsúlyozza vele kapcsolatban, hogy az avantgárd és az „örökölt formai hagyomány” együtt van lírájában jelen. Így hát az sem meglepő, hogy az *Álomváló* c. verset Babits Mihálynak ajánlja költőnk. De Péntek Imrének is szólnak ajánló sorok (*A jog hálójában*), s ez meg azért természetes, mert idősebb pályatársának, a groteszk és az ironia irányában tett lépéseknek, no és a már emlegetett játékos leleményeknek a hatása könnyen fölismerhető. A bűnözőket is védő ügyvéd-költő eszmefuttatása ez. Akár fölvethető az a dilemma is, hogy morálisan és jogilag nem feltétlenül ugyanúgy ítéljük meg a bűnt és a bűnt elkövetőt. A teológiai összefüggésekről nem is beszélve...

Jellemző témái a közélet, a szerelem, az erotika – egészen a *Türelmi zóna* nyers naturalizmusáig. Ám megleljük a melankólia bizonyos jegyeit is, pl. a *Ha már elvitted* c. versben, egy kapcsolat megszakadásának lírai emlékében. Utolsó négy sora: „...vidd a padlóresben összegyűlt időnk, / az összes bútort, melyre hallgatásunk dőlt, / a tárgyak belakni úgysem engedik, / üres lakást, vigyél magaddal engem is!” A közéletiség frappáns, szarkasztikus példája pedig a *Góg és Demagóg fia vagyok én*, amelyben „az elkürt szabadság végterméke” lesz a poén, miután szellemes portrét kaptunk „A Mammon felkent éhes proletárja”-ról. Az ilyen lendületes, „szúrós” versbeszédben mozog a legotthonosabban Németh J. Attila.

Találunk tőle aztán remek miniatűröket (*A Romkert harmonikása*), emlékezetes lírai útirajzokat és változatos szintű fehérvári sírverseket. Kár, hogy az egyik „áldozat” neve tévesen szerepel... (Pinke ugyanis nem László, hanem Miklós!) Fő értékei közé tartozik a szókimondás, a mai költészetben nem túlzottan gyakori szatirikus él, a humor, a játék. Mögötte intellektualitás, legjobb pillanataiban gondolati mélység húzódik meg.

A három szerző közül László Zsolt műveli a legsúlyosabb lírát. (Ez nem jelent feltétlenül értékítéletet!) Ahogyan Román Károly látja: „Alapélménye az otthontalanság, a magány, és

annak keserű tudata, hogy nemcsak külső erők, hanem maga is építi az elrekesztés, elzárkózás, a magány falát, mert nem vállalhat közösséget azzal a társadalommal, amely tudatosan pusztítja a múltat, a semmibe szórja a magtartó értékeket...”. Igen, mindebből épül föl leginkább László Zsolt poézise, s így teremt egy, rá jellemző esztétikai értékrendet. Nála is beszélhetünk elődökről és folytonosságról, legfőképpen a már említett Takács Imre-hatásról. A nagy fehérvári mesterhez hasonlóan őt is gyötéri a Román által hangoztatott magányézés, sőt, az elhallgatás veszélye miatt érzett letargia is. Magánemberi és közéleti kínjait önti versformába, és elődjétől némileg eltérően inkább tömörített, néhány mondatos művekben teszi ezt. Persze nem mindig, hiszen pl. ciklusnyitó, *A tündérek álma* c. nagy ívű költeményében igen jól bánik az idővel és a térrel. A cím idealista látásmódra utal, másfelől azt is jelzi, hogy igenis van kiút a sanyarú egyéni és társadalmi helyzetből, ám ez egy magasabb értékrend megvalósulásával, a múltból építkező jelen és jövő felvállalásával lehetséges. Akár arra is következtethetünk, hogy csak akkor jöhetnek rendbe a dolgaink, ha az isteni világgal rendezzük viszonyunkat. Nem hagyhatjuk magára a házat és a hazát, nem temethetjük el örökre öseinket. A költő küzd a „taknyosult törpék” „olcsó vurstli”-jával. Szárnyaló, lendületes mű ez, nála is kivételesen patetikus hangon. Kulcsvers ez, bár másutt még több színnel, még gazdagabban játszik a lírai lehetőségekkel László Zsolt. Például úgy, hogy a végsőig tömöríti a formát, s ezáltal helyenként egészen drámai hatást vált ki a kort és saját emberi sorsát boncoló verseivel. Takács Imre nyomán mondja el átkait a világ gyarlóságai fölötti bánatában. Átkot mond, de nem átkozódik! A bajok kimondásával üzeni, hogy csak a humánus megoldás vezetheti ki az egyént és a közösséget a szellemi-morális kátyúból. Az egyik legjobb példa erre *A teremtés utolsó napja után*. „Engedj újra szépet / álmodni Istenem / mert nem kell a holnap / mert megnyomorított a ma / Imádsággal már nem / építhetek falat / Hadd legyen megint a / benned túlhordott magzat”. A kétkedés és a mégis-hit feszültsége teszi maradandóvá ilyen sorait, műveit. És van érzéke a leghagyományosabb lírai pillanat megragadásához is, pl. az *Öreghegyi séta* tanúsága

szerint. A fehérvári kápolnáról, „ahol esőt sír a szél / a pléh-krisztus arcába”. Igen, ott, a Bányató fölött. A regionalitás és az egyetemesség-igény nyer itt szép műformát, jelezvén, hogy ez az összetettség egész eddigi pályáját meghatározza. Mint ahogy ez a mégis-morál teszi érvényessé a *Két fiú Alba Regiából* lírai hőseinek küzdését is. Az elhagyott férfi panaszát. A férfié, aki fiaiban lel rá a folytonosságra, a Németh László-i értelemben vett „rá bízott emberiség” nemes gondolatára.

És akkor Heiter Tamásról. Versei és novellái méltó fejezetei az antológiának. Ironikus látásmódja bizonyos mértékig rokonítja Németh J. Attilával, valóságbírálata pedig László Zsolttal. Ő is hajlamos a játékra, ami a legtöbb esetben mély jelentéssel párosul, és nem ragad le a pusztá villogásnál. Izgalmas, ahogy belebújik időnként mások bőrébe, pl. Gauguin-ébe, de Villon és József Attila palástját is kész magára venni. Alapélménye neki is a csalódottság, ami legújabb korunk velejéig romlott erkölcséből következik. Róla is találóan ír Román Károly. Például ezt: „...kétszeresen, Villon indulatával és József Attila bánatával fejezi ki saját létélményét, kiszolgáltatottságból fakadó szomorúságát”. S ez az állapot valóban ott van Heiter Tamás verseiben, ám a játék részben föl is oldja ezt a lélekállapotot. Más szóval: a költő – bár a dolog természetéből fakadóan szubjektíven közelít, de – felül is emelkedik, túllép „e mai kocsmán. S közben elérkezik az értelemig, sőt, tovább... Vannak tehát nagy elődök és példák itt is, de szó sincs utánzásról. Sokkal inkább tudatos építkezésről, szintézis-igényről. *Gauguin végleg elutazik Tahitibe*, vagyis a festő menekül. „Bár szeretek idegen lenni, / de nem ennyire, mint idehaza.” Ez az idegenség-érzés hozza közel a hajdani festőt és a mai költőt. Különbség is van persze elég. Pl. az, hogy a költő nem menekül, hanem vállalja a maradósorsot. Függetlenül attól, hogy Villon-ul érzi magát... Az „Íme, hát elvették hazádat...” tragikuma mélyen érinti, ám ki nem mondottan is Radnóti-val tart. Azzal a költővel, aki a halál torkában írta meg a XX. század *Szózatát*, *Nem tudhatom...* címmel. Nem menekült, nem becsmérelte hazáját ebben a szörnyű helyzetben sem. Némely utódaitól eltérően...

És Heiter Tamástól is távol áll a becsmérő hang. Reználtan jegyez meg számos gondot,

szenvedélyesen bírál, de értünk haragszik, nem ellenünk. Az elherdált szabadság-lehetőség bosszantja, és teszi indulatosá. Ám mindig érzékeli a határokat, nem veti el a sulykot. Lírai kifejezésmódja ennek a magatartásnak felel meg, és nagy fegyelemmel szerkeszti műveit. Ő is főleg a fehérvári irodalmi közelmúlt nagy öregét, Takács Imrét, aki hasonló intenzitással bíralt és bosszankodott, ám mindezt igen bölcsen tette. Keverednek az idősíkok: hallgat az Erika írógép, s közben néptelen a Sziget utca (ott lakott a költő), és: „Laptopok, fekete szárnyak, / verset a / madarak komponálnak.”

S a finom lírát lírai elemekben gazdag, rejtelmes széppróza követi. *A Fejedelem majma* hömpölygő

elbeszélése, mívés szövegáradata. Néhol inkább áradó szabadvers, az alcímben megjelölt hajdani festő, Brueghel, a Mester belső világának szabad asszociációival. Az olvasó elengedheti fantáziáját, s mivel nem a sztori az elsődleges, akár újabb belső történetek, egyfajta belső utazás világa is föltárulhat ezáltal. Heiter Tamás remekül bánik a nyelvvel, és ha nehéz is időnként rálelni a lényegre, végig élvezhető a stílusa. Miként hasonló értékeket mutat *A kis utazás* c., valószínűleg önéletrajzi elemeket is fölhasználó záró novellája is.

Három szerző, három egyéniség Fejér megyéből. A lokalitás és az egyetemesség együttes világában.

(Vörösmarty Társaság, 2012.)

Szurcsik József: *Hiány II.* - 2010 - akril, olaj

